»БРАНИК« ИЗЛАЗИ
шест пута на недељу,
осим на дан после свеца.

ПРЕТПЛАТА И ОГЛАСИ
шаљу се на администрацију
А РУКОПИСИ
уредништву »БРАНИКА« у Нови Сад

Рукописи се не враћају

БРАНИК

ОРГАН СРПСКЕ НАРОДНЕ СЛОБОДОУМНЕ СТРАНКЕ

ЦЕНА ЈЕ »БРАНИКУ«

на годину	К 32·—	40·— дин.
на по године	К 16·—	20·— »
на четврт године	К 8·—	10·— »

Поједини бројеви стају 10 потура

ОГЛАСИ
рачунају се 10 пот. од реда ситних слова

Уредништво и администрација „Браника“ налази се у кући дра Мих. Полита-Десанчића, грчко-школска улица бр. 11.

Број 74. У Новом Саду, у недељу I. (14) априла 1907. Година XXIII.

Аладар Шомођи.

Имали смо част познати га овде у Новом Саду. По занимању је адвокат, а у слободним часовима посланик на државном сабору. Припада Копутовој странци. И, као и сви посланици у Копутовој странци, патентиран је домољуб, а *уз* то је *од колена Израиљева.* Он бар држи о себи, да му равна нема. То му уживање нећемо реметити. До сада се није истакао ни као велик државник, ни као говорник. Ни странка га не назива стубом својим, а сабор још мање.

У свити грофа Арведа Телекија видели смо га пре недељу дана овде у Новом Саду. Дошао је тај Чивутин, да нас Србе загреје за самостални ђумрук и српско мађарско пријатељство. На збору је декламовао свету. По изгледу га одма могасмо познати, ко је. Ту јавно, где га Срби могаху чути, истицао се као пријатељ српског народа. Ту нам је доказивао, како ни Срби, па ни један немађарски народ у Угарској нема узрока, да према њима т. ј. према Копутовој странци буде неповерљив. Треба да им верујемо, јер нам, вели, „добра желе“.

После свега тога Шомођи је отишао у Будимпешту. Ту га је дочекала Вајдина афера. Свакако бисте очекивали, да је тај „пријатељ“ Срба и уопће немађарских народа употребио сав свој утецај на своје посланичке садругове, да их стиша, да их ублажи. Не, тај човек, који је овамо у Нови Сад дошао, да нам се прикаже као српски пријатељ — у сабору се показао у сасвим другој боји.

Међу оним Копутовцима, који су јурнули на народносне посланике да их бију — Аладар Шомођи био је у **првом** *реду.* Ту је он, јуначина, — јер заиста је «јуначког» колена — јурнуо на Скичака и на остале народносне посланике, да би тим јуришем документовао своје прекаљено родољубље. Како се ватрена мржња, изражена овим јуришем, слаже с оним пријатељским речима, које је он овде у Новом Саду наглашавао Србима?

И то карактерише не само Аладара Шомођија, него и *све* копутовачке посланике и политичаре, којима је на устима „српско-мађарско пријатељство“. Сви они то пријатељство интерпретирају тако, да они крај свега тога, што су Србима „пријатељи“, могу ударати по народностима, дакле и по Србима, како им се год свиди.

А против таквог интерпретирања морамо устати најодлучније. Румуни и Словаци наши су савезници. Српски је народ свагда своје савезнике поштовао. Ту смо традицију примили од својих предака. Она нам је већ прешла у крв. Са Румунима и Словацима састављамо заједно *један*, народносни клуб. Ко вређа народносни клуб, вређа нас. Ко атакира на чланове народносног клуба, атакира на нас. Ко диже песницу на члана народносног клуба, ма тај члан не био син српског народа, диже песницу и на нас Србе.

Што се пак међу тим домољубима, који песницама изражавају своју љубав према домовини, налази и Аладар Шомођи — то је његова ствар. Али кад исти тај човек има образа, да дође међу нас, да нас уверава о својим топлим симпатијама према нама — онда се то богме тиче и нас. Јер, најпосле, не смемо дозволити, да нас Шомођије обмањују.

Насликали смо ову слику једног поборника српско-мађарског пријатељства. Добро би било, све их снимити. Тада би нам јасније било и шта вреди ово пријатељство.

Протест Срба Кикинђана
против Апоњијевих предлога.

Предлог за одлуку, који је поднесен и примљен у ванредној скупштини родољубиве српске црквене општине у *Вел. Кикинди*, држаној на Благовести, гласи овако:

Српска православна црквена општина вел. кикиндска у ванредној својој скупштинској седници, сазваној *ради заузимања становишта према законском предлогу кр. угарског министра богочастја и јавне наставе грофа Алберта Апоњија*, који гласи: „О уређењу правних односаја недржавних основних народних школа и уређењу учитељских берива на истима“, одржаној дне 25. марта (7. априла) 1907. год. доноси једногласно овај **закључак:**

Пошто је један од најважнијих задатака српских православних црквених општина, па тако и ове српске православне црквене општине, издржавање и управљање својим вероисповедним школама; пошто је једно најдрагоценије и самим државним основним законима зајемчено право наше народно црквене автономије то, да — између осталога — у границама државних закона своје школске ствари можемо слободно и самостално уређивати, њима самостално и слободно, у смислу својих автономних уредаба путем својих органа управљати и руковати;

а поменути законски предлог у самој битности поништава оно, што сачињава језгро автономнога права нашега у погледу вероисповедних школа и народне просвете наше; јер тај законски предлог:

учитеље вероисповедних па дакле и српских православних школа проглашава јавним чиновницима и берива им административним путем осигурава;

јер учитеље (учитељске спаге) подвргава директно дисциплинарној власти државних органа, односно политичких власти, те их тако предаје на милост и немилост политичким властима, а дисциплинарну власт наших српских автономних органа чини потпуно илузорном, т. ј. без важности и вредности;

јер исти законски предлог тиме, што с једне стране знатно повишава берива учитељска тако, да већина наших српских црквених општина због свог худог, сиромашког стања неће моћи толики терет сносити, па ће или морати искати државну припомоћ, или школе затворити;

с друге пак стране тим, што државну припомоћ везује у погледу наставног језика и наставног плана за такве услове, да је немогуће примити их, и да вероисповедна школа остане у истини српска народна вероисповедна школа;

пошто тај законски предлог на тај начин за тим иде, да, рачунајући на сиромаштво већине наших црквених општина, као издржавалаца вероисповедних школа, ове тиме нагони, да примањем државне припомоћи, држави у бесцење продаду своје автономно право над својим школама;

пошто тај законски предлог, поништавајући право издржавалаца школа, да сами одреде језик наставе и наставни план у својим школама, мађарском језику у основним школама отвара тако широко поље, да ће нашим учитељима бити немогуће поред тога задатка и својој дужности у погледу народног језика и језика црквенога задоста учинити, што ће бити на велик уштрб народне просвете и цркве наше:

то из тих главнијих разлога потписана српска православна црквена општина као један орган српске народно-црквене автономије —

болно осећајући тешку повреду, која нам се тим законским предло-

ЛИСТАК.

ПУСТОЛОВ.

(Наставак.)

Роберт као утучен остави пуковникову собу и мислио је, да је већ нашао излаза, који ће га ослободити понижења, да или пуковника или пријатеље моли, да буду према њему великодушни.

Одвезао се кући. Међутим му је путем пало на ум, да и њему предстоји то исто, што и оцу му: ђулетом ће учинити свему крај, али само што су веровници после очеве смрти сви намирени били, а код њега то не може бити.

Кад је ушао у стан, ухватила га је мала несвестица и док му је послужилац скидао оклоп с њега, дотле је сањалачки посматрао собу, намештај, омиљене ситнице, и срце му се стегло, што ће све ово сада морати оставити.

Послужилац донесе на сребрном послужавнику једно писмо.

— Господине грофе, ово је писмо мало пре донела нека собарица!

Роберт расејано баци писмо на страну, слугу пошаље напоље на поче службени револвер да пуни, али око му ипак зане на неотворено писмо, које га је чисто привлачило, као да је с њиме и његова судбина била скопчана.

Опет је наново постао пустолов.

— Де баш да видимо, можда ово писмо скрива у себи modus vivendi? Можда ће се у последњем моменту и моја звезда појавити?

Мало писамце било је мирисаво, рукопис женски, али сасвим непознат.

Роберт је писмо са пажњом отворио и читао:

„Драги пријатељу! Дођите вечерас у оперу на забаву и без икаква кукњања уђите у трећу леву приземну лоџу, где Вам најискренија пријатељица жели врло важне ствари да саопшти.“

Роберт се зачудио. „Ко може бити та непозната пријатељица?“ Од много својих пустоловина сећао се пријатељица, али се ове није могао сетити.

Док се послужилац вратио, већ се Роберт одлучио. Отићи ће на костимну игранку и до сутра ће одложити своју кобну намеру.

Заповеди, да му приправе цивилске балске хаљине, и рече, да ће вечерати код куће.

Сав узбуђен чекао је час за полазак, да дозна, шта ли му то има да саопшти та добра пријатељица.

Облачио се са великом пажњом и једва је дочекао једанаести час, па се онда одвезао у оперу, где су тог вечера књижевници и уметници приређивали костимну забаву.

Неизмерно дуг ред кола чекао је пред главним улазом и требало је доста времена, док Робертова кола нису дошла на ред. Брзо је протрчао кроз вестибил, није се ни обазирао на дивно обучено друштво, него је јурио, као кад кога судбина привлачи, до леве треће лоџе у приземљу.

Ушао је унутра. Пред лоџом у малом салону већ је седела женска, обучена у при домино од атласа. Када је угледала Роберта, устане, изнутра забрави врата, па онда опусти кукуљицу, одреши чувиду и смешећи се пружи Роберту малу ручицу.

— Добро вече, Бобе! Познајете ли ме још?

Поручник, снебивајући се, познаде лепу плаву главицу кнегиње Шагенове. Пре би ма на кога мислио, само не на лепу Вивјену, са којом је имао доста неприлике и великих тешкоћа, док је с њом раскрстио.

— Јесте ли ме Ви звали, кнегињо?

— Не ја као кнегиња, него као Вивјена, стара, увек верна Вама пријатељица. Али се дите. Време је кратко а могуће је, да ће нам се разговор отегнути. . . .

— Кнегињо . . . .

— Већ сам казала, да се зовем Вивјена.

— Вивјена, располажите мноме!

— Ствар се састоји само у томе, да по што по то хоћу да Вас спасем. Ја знам, у каквом се очајном стању налазите, но ако хоћете, лако би се ослободили оног ђулета, што сте свом срцу наменили. О, немојте се уплашити, не ћу Вам понудити своју руку. Кад Вам онда нисам требала за жену, како бисте ме сад могли узети? Нећу Вам нудити своје имање. Тај и ја имам у себи доста поноса, а да се евентуално не морам излагати тому, да ме охоло одбијете. Ја хоћу нешто боље да Вам понудим. Слушајте, прићаћу Вам један роман: Пре неколико година умро је у Бордоу врло богат трговац, који се звао Жак Диран а који је своје огромно имање од десет милијона франака оставио јединици својој Хортензи. Удовица и кћи јој, крај свега огромног богатства, живеле су повучено, но што у осталом није ни најмање сметало, да се Хортензина анђеоска лепота не прочује и да се млад поручник до лудила у њу не заљуби. Официр је био пореклом од старе кнежевске породице, а то и сами знате, како круна има чаровну моћ.

лог намерава панети, овим изјављује:

да одлучно протестује против донашања горе споменутог законског предлога, и придружује се сличном покрету и изјавама осталих српских православних црквених општина у овој ствари; подастире путем великокикиндског посланика на државном сабору молбу (петицију) високом државном сабору угарском у Будимпешти, да високости изволи споменути законски предлог са дневног реда скинути и тако тешку нашој народно-црквеној автономији намењену повреду отклонити;

надаље моли посланике српске народности на државном сабору угарском у Будимпешти, да према више пута споменутом законском предлогу најодлучније заступају становиште ради одбране српских вероисповедних народних школа и автономног права нашега у погледу школа и просвете народне;

а поуздано нада се и очекује, да ће и сви остали чиниоци, фактори наше народно-црквене автономије, на меродавном месту хтети и смети своју дужност испунити.

Из седнице ванредне црквене скупштине вел. кикиндске срп. православне црквене општине, држане у *Вел. Кикинди* 25. марта (7. априла) 1907. год.

Алекса Баковљев с. р., перовођа. Марко Богдан с. р. председник.

Радикали — долијали!*)

Вршац, 28. марта (10. априла) 1907.

У Вршцу је *колосалан обрт према радикалима* наступио већ овим једним покушајем, што су се Срби, одани српској мисли, енергично одлучили, да у овом, по нас кобном времену, српско-народни збор приреде. Иницијатива је покренута од старијих и млађих људи. Ту је појаву прихватио највећом збиљом наш забринути народ, кад је увидео, да се радикали издајнички понашају према замишљеном атентату на нашу автономију. Одлучио се као из једног грла, да се одужи свом родољубљу, да подигне свој глас против оних, који кренуше, да угуше наше светиње, нашу цркву и школу, нашу крвљу стечену автономију; да затраже својом непобитном мотивацијом, једнодушним својим закључком на сазваном збору, да државни угарски сабор скине са дневног реда онај неправедни, злогласни школски предлог, што га је министар богочасти гроф Апоњи угарском сабору поднео.

Наш се српски свет одиста на наш срдачни српски позив, без хуке и буке и без сваке агитације, истим осећајем, истом бригом према предстојећој опасности, истински у пуној мери својим доласком на збор и одазвао, ма да су се радикали успречили свом снагом, њиховим дрским начином. *Људе* су *по улицама одвраћали* лажима и грдњама: како је то »алмажански збор«, да се тим само »пере патријарх«, како Срби не треба да држе зборове, нека то раде Власи, према њима је мађарско огорчење; како ће Срби »поштеђени« бити; да је то већ »уређено« (ваљда с Балом?)

Сваки се Србин може од срца зарадовати, што је наше родољубиво грађанство овом приликом одбацило од себе страначко држање и узело на себе озбиљну реч. Тим је јасно доказало, да је свесно грађанство увидело и појмило, да треба пригрлити рад добрих и искрених људи, који не траже од њега ништа друго, него оно исто, што и сами желе и осећају, што треба да се у своје време учини у корист српског народа и ове општине. Увидевши то, у добри час, многи наши грађани, који нису заражени партизани, и то у највећем броју наши добри и вредни *рашкари*, да не би грозан грех остао на нашој души, да смо нехатни код куће остали, као што су то чувени (зли) радикали, а понаособ син нашег никад незаборављеног творца наше автономије дра Светозара Милетића, — *др. Славко Милетић* — и наш учитељ државник *Клицин*, инспектор in spe, *и рукама и ногама радили, да се овај српски народни збор осујети*, те да се приређивачи обрукају. Стид и срам нека је на њихову главу!

Да ову своју тврдњу и докажемо, подносимо пригнуту штампану »пашквилу«, из које ће се сваки уверити, какав је гнусан смер покварених и неваљалих људи био, кад су такав замишљај прихватили, да нападну људе, који спасавају народну част и поштење.

Памфлет радикалски гласи:

ЛИБЕРАЛСКИ ПРКОС-ЗБОР у Вршцу.

Српски се народ спрема, да на великом збору свом у Великом Бечкереку, у недељу 18. марта о. г. устане у одбрану својих школа. У истом тренутку вршачки либерали сазивају свој пркос-збор. Јадници мисле, да шкоде угледу бечкеречког народног збора, а Србе Вршчане да заведу за Голеш планину. Не сазивају они збор, да бране српске школе, него би хтели овом приликом да оживе своју пропалу странку. Да је њима озбиљно стало до српских школа, они би отишли у Велики Бечкерек, а не би сазивали свој пркос збор и ометали једнодушни рад народа. Тим збором брукају себе, а школама ништа не помажу.

Јесу ли вршачки либерали бољи од других?

Зашто вршачки либерали сазивају свој збор у исти дан, када треба да се одржи велики народни збор у Бечкереку? Ако је потребан збор у Вршцу, могао се држати и после велико-бечкеречког збора. Кад није сазват збор у Панчеву, Кикинди, Сомбору, Новом Саду, није морао бити сазват ни у Вршцу. Стало се на то становиште, да буде *један велик народни збор*. Треба да се чује једнодушна реч српског народа. И јадни вршачки либерали хоће да помуте ту једнодушност. Чудновато. Има либерала у Кикинди, Панчеву па и у Новом Саду много више, него у Вршцу. Како то, да они не сазивају своје зборове?! Зар су они мањи родољуби од вршачких либерала?! Или зар они хоће да се одрекну српских школа?! Зар панчевачке, кикиндске, сомборске и новосадске либерале не буни Апоњијев законски предлог, него саме вршачке?!

Либералске намере.

Све ово открива шпекулантске намере вршачких либерала. Све то јасно сведочи, да они са овим својим пркос збором терају просту партајску шпекулацију. Мисле људи, да би сада могли устати из гроба, у који их је сахранио њихов рђав рад. Па дај збора по сваку цену. Обукао вук овчју кожу и прави се леп, али вук длаку мења, а ћуд никада. Зна народ добро либерале. Новосадски либерали дерали се по „Бранику“, да радикали не смеју да сазову збор. Кад је пак збор сазват и народ одушевљено примио, а они не ће да објаве то у „Бранику“. Вршачки либерали својим шпекулантским збором хоће пак да ометају једнодушност и одлазак Срба Вршчана на бечкеречки збор.

Либерали хтели да покомуналe српске школе.

Либерали и не умеју друкчије, него тако. Да наносе штете народу и народној ствари, то им је увек био задатак. Па и у овом историјском тренутку неће да се опамете, него терају свој занат. Варају се пак либерали, ако мисле, да ће завести народ у Вршцу за Голеш-планину. Не може наш народ да им верује. Колико они воле српске школе, показали су 1898. године. Тада су и Васа Гренчарски и његови другови у црквеној скупштини отворено тражили, да се вршачке српске школе покомунале. То је било 3. маја 1898. године. Није то наш народ заборавио. Неки од оних, који сазивају овај либералски пркос збор, нису своју децу послали ни у један разред српске школе. И ти људи зар, који су хтели да нам покомуналe школе и своју децу не шиљу у српску школу, ти да нам бране школе! Тешко српској школи по њима! Да је било по њима, ми већ 1898. године не би имали српске школе. Не знамо, какве би сад школе они бранили, да их народ и против воље либерала није одржао?!

Либерали раде подмукло.

Но не само то, него и читаво њихово понашање одаје њихове шпекулантске намере. Ако ћемо у Вршцу да одржимо збор, онда треба тај збор да буде што већи и сложнији. Да би тај збор могао бити величанствен, као што је био онај 1904. године, треба да учествују у њему сви Срби Вршчани. Зато су они морали да се договоре са радикалном странком, која у је већини у Вршцу. Године 1904. радикали су позвали и либерале на договор пре збора, но они су се на самом збору извукли као тарана из лонца. Онда им није било до школе, него баш сада! Либерали су покушали без споразума са радикалима, да са Румунима одрже збор у Вршцу. Кад су Румуни, одустали да буду покретачи за збор, а они без договора са радикалима сазивају свој пркос-збор. Је ли то српско и родољубиво дело?! Хоће споразума са Румунима, али неће са Србима радикалима, који су у већини у Вршцу!

Радикали не иду на пркос збор.

Ко после свега тога не види, да вршачки либерали терају шпекулацију са српским светињама том ће се узалудно даље говорити. Радикална странка не може учествовати на вршачком пркос збору, јер је то само збор либералне странке, сазват из партајских рачуна. Радикална странка не може ни зато учествовати, што је тај пркос збор сазват без договора са управом њеном. Радикална странка шиље своје изасланство на велики народни збор у Велики Бечкерек, где ће заједно са целим српским народом из Угарске устати у одбрану српских школа. Буде ли решено, да се после бечкеречког држе и други зборови, неће Срби Вршчани остати постидни. Умеће да учине своју дужност, као што су и досада умели.

Либерали нека пак одрже свој комедијашки збор. За сву ову бруку одговорни су само они.

Радикали.

Ето, драги Србине, сад си се потпуно уверио, какви су ти то искрени синови српског народа. Они и »вожд« довели су српски народ њиховим радикалством до срама, издајства, па и до пропасти.

Ето, Србине брате, до каква је резултата пуста радикалија заснованим раздором у народу српском дошла! Ето, одвела вас је она за Голеш планину; или правије да кажем, да нам она нашу крваво стечену автономију подмукло, издајнички продаје само зато, да јој угарска влада одобри донесене закључке крњег сабора. Дакле, то је уцена проданим душама? Сатанску улогу добро су поделили. *Габор-пишиек* да добије Даљ а »вожд« и братија му народне фондове. Ликујте, сипци радикалски, певајте им песму радикалску (а Милетићеву баџисте под купус!), играјте им игру радикалску, у славу победе ваше, коју вам је зликовац крвавом руком даровао — али је то све за њихов цен рађено, а обећане куле и градови остаће лудом радовање — кињеном народу.

После овога тешког уздаха изнећемо овде истинити приказ, право стање ствари, како се од почетка ово питање збора развијало те да се види кукавичко и издајничко дело радикалско.

У најужем кругу повела се мисао *између Срба, Румуна и Немаца*, да би од превелике важности било, кад би *заједнички народносни збор Срба, Румуна и Немаца* у Вршцу приредили, на који да се из околине позову све три народности, пошто у Вршцу нема Румуна.

Ову је иницијативу узео др. *Прошћан* и прво је са дром *Милетићем* о томе говорио, но овај је *одбио* позив изјавом, да радикали неће овом приликом зборове да држе. И ма да га је хтео др. Прошћан разлозима да капацитира, није могао успети. Онда се је тек др. Прошћан обратио на г. Јоцу *Недељковића*, ком је тај исти предлог ивнео и питао: на кога се може још обратити. Недељковић је одма уз то пристао и обећао, да ће са својим пријатељима разговарати и споменуо му је, да може још говорити са г.г. Пиком *Остојићем* и Јоцом *Георгијевићем*, члановима наше странке. После овога говора рече му Прошћан, да је пре тога са Милетићем преговарао и да му је горњу изјаву дао. Др. Прошћан је и са г. инжењером *Хегеном* говорио и овај је на ову идеју одма пристао. На Теодорову суботу саопшти Јоца *Недељковић* ово све и Васа *Гренчарском*, који је одма прихватио то и рече: »Кад неће др. Милетић, ми ћемо се заузети, да се збор одржи. И нарочито такав један збор, где су три народности уједињене. Такав један збор био би од превелике важности за данашње прилике. То би више импоновало, него да свака народност посебно зборове држи.“ Г. Гренчарски одма на то потражи инжењера Хегена и нађе га, те се обоје изјасне, да се свакако тај збор оствари. Том приликом рече Хеген, да је и њему Милетић казао, да није за то, да се збор приреди.

Истог дана увече дође већ и до уже конференције, посебно Срба, а био је у исто време и састанак код Прошћана; осим њега био је још Хеген, Јоца Недељковић и Јоца Георгијевић. Др. Милетић био је позват, али није дошао. У широј конференцији било је 20 особа, међу овима било је и неколико радикала. По кратком договору пристану сви једнодушно, да треба да се збор приреди и то заједнички са Румунима и Немцима.

Кад ујутру пре подне дознамо од Недељковића, да је Милетић код Прошћана био и рекао, да и он пристаје, да се збор сазове, пошто је добио дозволу из централе радикалске, и да ће доћи увече код Прошћана. И наш акциони одбор закаже за 6 сати конференцију, па позове и оне радикале, који су први пут били, но они *не дођоше*. Но том смо одма судили, да радикали нешто иза наших леђа кувају. Зашто се др. Милетић изједанпут предомислио? Та се сплетка канда овако развила. Један од радикала сигурно је из конференције од суботе отишао Милетићу и јавио, шта смо ми закључили, па је увидео, да та ствар добија озбиљан вид и смисли, да ће моћи ипак на какав начин да осујети, да збора не буде па зато је отишао Прошћану. У понедељак увече искупи се већи број у конференцију; то нам је дало доказа, да народ жели збор. А код Прошћана они исти, а сада и Милетић. По дугом чекању дође Георгијевић и каже нам, да ће се сазвати заједнички збор, али преговори још нису свршени. У конференцији буде изречено: споразумели се они код Прошћана или не, ми остајемо при том, да збор одржимо.

---

*) И ако смо о беспримерном неваљалству радикала у Вршцу донели већ два извештаја, ипак доносимо и овај трећи, јер и овај илуструра радикалски нитковлук. — Ур. „Бр.“

Та је моћ свладала удовицу и кћер јој, и када се кнез појавио као просилац, обе су без колебања пристале на брачну везу. Сад долази заплет. Једног дана саопшти кнез, да му се породица и својта изреком отграђују, да узме грађанску девојку, али он добро познаје своје, да ће се после свршенаг чина измирити са судбином, зато ће морати венчање бити у највећој тајности у Дирановој палати. Удовица и кћи јој пристану, и Хортанза хладно, без икаква осећаја, али врло охоло отрпела је процедуру венчања и за време ручка са највећим уживањем посматрала је на стољњаку и осталом столском прибору украшену кнежевску круну. Две недеље су трајали медени дани; онда је муж отпутовао, да се са родитељима измири и више није дошао натраг. Нитков, само да лепу девојку може својом назвати, прибегао је средству, које налазимо у романима, те је с лажним попом обавио венчање. Диранови, ма да су били као утучени, опет су имали толико такта, да нису правили ларму, нису свој скандал износили пред свет, али су Бордо напустили и повукли се у свој дворац поред Сене, једва неколико километара удаљен од Париза. Онде је Хортанза дала живот кржљаву, болешљиву мушком детету, кога је ипак са највећом материнском љубављу волела и кога је после крштења нестало без трага. Украли су га и ма да су све и сва употребили, да дете пронађу, није им пошло за руком. Овај двоструки удар скрхао је лепу Хортанзу, постала је прави жив мртвац, без осећаја, апатична, само сад у најповиће доба занима је свирка, књижевност и цвеће, а ја сам је спријатељила са удадбеном идејом, па сам јој рекла, да ћу је ноћас упознати са једним красним, веселим младим човеком, а то сте Ви, Роберте.

Роберт, као да се иза сна пробудио, одговори лагано:

— Ово је врло занимљив роман, али ја нећу решити тај замршај. Ја нисам за продају.

— Овде није реч о трговини, само о томе, да док бисте себе спасли од моралне и физичке смрти, вратили бисте сте уједно свету једну добру душу, честиту женску, а зато би Вас Бог наградио.

Па онда збаци са себе прни домино, стане кокетно пред Роберта у красном балском оделу и узме га за руку:

— Но ходите, ходите мени за љубав! Нећемо ићи далеко, само овде у суседство!

То рекавши лупне на зид од ложе.

Роберт је махинално ишао за лепом госпођом те уђу у салон од суседне ложе. Две женске, које су у ложи биле, такођер нису занимале чувиде, јер нису ни гледале на њих.

У великој дворници свирао је оперски оркестар уметнички Лохенгринов свадбени марш те је о.почео живописни костимски поход.

(Свршиће се.)

У понедељак чујемо од Георгијевића, да је *осујећен заједнички збор*, али да ми Срби, а и Немци, посебно сазовемо збор. Ми у недељу а они у понедељак после подне.

Даље дознасмо, да је *главни виновник*, што се заједнички збор осујетио, *др. Милетић*, који је стојао на том становишту, да Румуни збор приреде, а ми и Немци да се придружимо (Испод јапунцета!). Др. *Цепењага* одбијао је то с разлога, што у Вршцу нема Румуна, па можда не би политичка власт такав збор ни допустила, па би се све осујетило. Тако је то он рачунао! А то Георгијевић и Хеген пису ништа хтели. Према том Милетић и Цепењага одустану. Изгледа, да су се ова двојица *договорили, да би се* само *збор осујетио*. То можемо веровати тим пре, што *други Румуни јако осуђују држање дра Цепењаге*.

Ето, тако су текли преговори, не искреним срцем, него смутљивачки, радикалским начином; ал' они и знају *зашто*, јер су *продане душе*, као Пилат што је Христа издао и продао, да се одрже на својим заузетим положајима, па *да могу и даље да терају шарлатанство, на рачун овостраног Српства*. Народ је српски у Вршцу и овог пута показао, да се не обзире на ову ил' ону партију, него слушао своје срце и осећаје, јер му лежи на срцу српска црква и школа, вера и језик, за чим чезне и гине. За то се и наши прастари очеви борили, па ето нису ни садањи очеви, па ни матере, ни овог пута изостали, јер осећају за Српство. Зато је и дошло до преко 600 искрених Срба на збор, без сваке агитације, једино позивом, штампаним плакатима, па ко је српски осећао, тај је и дошао, није се дао омануги од радикалских зулумћара, да не иду на српско народни збор.

Збор је отворио г. Јоца *Недељковић* кратким говором, у ком рече, да се радује од срца, што су се мили Срби у тако лепом броју позиву сазивача одазвали. Позове збор, да изабере себи председника. Једногласно извичу г. *Јоцу Недељковића*, за потпредседнике г. *Јоцу В. Токића* и г. *Јоцу Богдановића*, а за перовођу г. *Борислава Обрадовића*. Председник умоли г *Јоцу Георгијевића*, да изволи одржати свој говор о првом предмету дневног реда: о Апоњијеву законском предлогу. Г. говорник буде са »Живео!« поздрављен. Говор му је био ван сваког очекивања леп и језгровит и био је кроз цело време говора му са «Живео!» прекидан. По свршеном говору честиташе му многи сјајни успех у сваком погледу. За тим умоли предсадник г. *дра Пају Нешкова*, да изволи заузети место и да збору прикаже свој говор о другом предмету: о општем тајном праву гласања. Буде поздрављен са »живео!« И овај говорник нас је својим лепим и складним говором изненадио. Са јуристанског гледишта обавестио је збор о важности и правичности ове установе, да сваки буде бирач, који наврши 21. годину и самостално живи. И овај је говорник често пута прекидан био у свом говору поздравом «живео!»

За тим је г. *Георгијевић* прочитао резолуцију, која је једногласно примљена. Резолуција ће се послати г. **Дру Михаилу Политу-Десанчићу**, посланику на угарском сабору. Кад је г. Георгијевић изговорио име честите и многоштоване старине и дичног вође, заорише се гласови: »Живео!« Уз резолуцију донесен је и тај закључак, да се на нашу варошку муницицију поднесак поднесе са молбом, да славноиста такође заузме положај против Апоњијева поднесеног школског законског предлога, а тако исто да се упути поднесак и на нашу автономну власт ове епархије, да и она заузме положај према напред споменутом школском предлогу, што га је министар Апоњи поднео угарском сабору.

Тим је закључком свршен српско-народни збор вршачки, који ће у српској историји заузети видно место, те се је у добу несретне размирице у овостраном Српству одржати могао. Тај су раздор *разузидали радикали*, са њиховим туђинданским «вождом», вођом демагошких начела, сворити могли, те се данас не ће и не може у оној мери да се противу тог опасног школског закона по нашу црквено-школску автономију најодлучније протестира. У нашој епархији наш злокобни *Габор пишиек* постао је сада и глув и слеп, па ћути, не миче се, да упути у својој дијецези црквене општине, да и оне протестују против тог законског школског предлога. Има општина, које би и хтеле, али *не да радикал пена*, не ће да се замери «вожду», па и Габор пишпеку (Габору сада ова титула годи, пре се гнушао, да се уласка жупану Бали и Арведу и Вишонтају, овом последњем већ и за то, што је туђинданског «јунака» бранио, што му је одлакшао, те није петнајст година робовао, него само шест). Од ових се дакле Габор нада, да ће доћи да спихилука Даља.

Напр д смо изнели срамни *„памфлет“*, који су срамне издајице радикали издали против српског народног збора, што су га вршачки Срби без обзира странака приредили. Но зар је то чудо, што је овај народни збор тако *мучки нападнут?* Од такових неваљалаца не може се ништа поштено ни очекивати. Опште је правило познато, да се окривљеник, ма какав злочин да учини, брани свакојаким лагаријама, да није крив. Тако и радикали раде. Но мудар судија (народ) увиђа, да *издајник остаје издајник*, па ма се он како превијао и правдао. То је данас *и актима и фактима доказано, да су* **радикали издајници српског народа**, да су продане душе. Тај жиг им не опра ни Дунав ни Сава. Та мрља остаће им вековима.

Обазрећемо се сада и на тај фамозни радикалски «памфлет», што га на јавност у хиљаду примерака пустише, да га мало истином у руши прорешетамо.

Тај радикалски *„памфлет“* насловљен је *„Либерални иркос збор у Вршцу“*.

Кад се прочита први став «памфлета», одма се види радикалска поквареност, осорљивост, као да они целим овостраним Српством располажу. Међу тим, *они нису више Срби*, него су *радикали*, једна секта, као и назарени, јер се тим узносе и поносе, па као такови су и тај инфамни памфлет и потписали. Радикалима је дакле *„иркос збор“*, кад устају брижни, да приреде збор, да бране своје школе и језик српски и да очувају своју децу и унучад, да их мађарске шовинисте не помађаре. Међутим, шта раде радикали? Приређују у исто време збор у Бечкереку *под туђом фирмом*, а они збором управљају *закрвљују српском свештенику, да говори*, јер није радикал. А нама у Вршцу замерају памфлетисте, што не идемо у Бечкерек на »народни« збор! Е па колико вас је отишло у Бечкерек? Крријете вашу бруку. *Свега само троји*ца. Прота *Божа* (мургуљ председник), др. Николајевић, зет дра Марка Ранчина, и Пантић трговац. Камо су вам оних 50, што су обећали, да ће ићи на збор? Напустили вас ратари и занатлије на вршачкој станици. Запиташе вас: Зар само троје идете на збор? Што сте нас варали, да ће ићи њих 50? Окренуше се и одоше својим кућама. Бегају већ пацови из празног амбара!

У другом ставу питају радикали: Јесу ли вршачки либерали бољи од других? То је питање посве глупаво. *Либерали су од увек родољуби били и остаће свагда добри Срби*. Либерали имали су и имају врло *дарежљиву руку за Српство*. Н. пр. у Вршцу Коста *Обрадовић оставио је црквеној општини две куће двокатне* у вредности *80.000 форината*, Стерија *Поповић кућу за штипендисте* у вредности од *30.000 форината*, Мита *Поповић оставио кућу у вредности* од *15.000 форината* за штипендисте, Јоса и Јулка *Обрадовић* оставили у повну фундацију Српској Матици преко *20.000 форината*, Васа *Младеновић* оставио 75 јанаца оранице после смрти поћерке у вредности *35.000 форинти*, на испомагање ратара, који су сироти и који редовно цркву похађају. То све износи **180.000 форината**. Е, сад кажите ви, *који је радикал и једну пошуру оставио на народну цел?* Срам вас било! Не у Вршцу, него ма где. (Такови су радикалски голанфери и у Новом Саду. *Ниједан није приложио ни паре на саборну цркву*, али за то су *злашним словима* урезали на мраморну плочу у обновљеној цркви своја „славна“ имена и промућурни Пера *Попадић* и последњи одборник црквени, наравно све радикали, који никад ни пребијене паре нису дали цркви. *Наши* људи су прилагали, но за то данас *ни скупштинари* не могу да буду! — Ур. »Бр.«)

И ви се размећете неким родољубљем! Оставила је била и госпођа адвокатица *Демстаровићка* двокатан кућу црквеној општини у вредности *20.000 форината*, па је сад скоро повукла тестаменту патраг, *зато, што су радикали на управи црквене општине*. Ми сад питамо вас, да ли сте ви Срби? *Ви сте радикали, ниста више Срби: издајице сте*, одмет, као и ваш „вожд“, који нема Бога, нема народности, нема цркве, па ето сад напушта и српске школе. Он то сме да чини, јер вас је тако образовао, постали сте његово слепо оруђе; што вам заповеда, то морате да чините. Он вас је просто хипнотизирао!

На трећи став приметићемо само то, да се ми већ давно гнушамо ваше хуљаве шпекулације. Читав ваш рад сушта је шпекулантска трговина. Зар уђурма ваша, са шовинистама мађарским и чивутскима, није најгадија шпекулација, којом мећете цео овострани народ српски на конку, да га просто упропастите? Зар нисте пољуљали целу митрополију нашу са вашом шпекулацијом? Дошла је до пиштиле, не може ни епископат у овој опасној навали ни реч да прослови, а ви ликујете са Чивутима и држите српски збор њима за љубав и молите их, да вам потврде «рад» саборски. Знамо и зашто, да однесе опет који «вождов» шегрт из народних фондова по 16.000 форината. *А да ли смо ми живи или мртви, показаће најближа будућност.*

На четврти став. Одбијамо с гнушањем радикална извртања и лажи, ако је и било њих десетак, који су били тога мњења, да се школе покомунале с разлога, што смо Срби онда имали 16. разреда и учитеља гимнастике. Те су школе издржаване биле од политичне општине, на њих је варош трошила на 25 хиљада форината годишње. Срби плаћају државну порезу око 55 хиљада фор. Према том, да се покрије издржавање школа, морало би се прирезати 45% на наш народ. Варошки је прирез онда био 85% и још друге варошке пристојбе од 15%, имали би Срби да плаћају 145 процената годишње. То је огроман терет, те се многи почели и бунити, да оду у румунску црк. општину. Па шта се после тога морало радити, кад су радикали насилно узели црквену општину, него су *смањили број школа на 10*. Седам старијих учитеља отераше *насилно у пензију*. А многу школску децу, преко 200, одбише од школе, јер су разреди препуни били. Па и данас још се прирезује школски прирез од 35% на народ. Је ли то родољубиво дело, децу отеривати из школе и материјално упропашћивати наш народ, који је и онако већ сиромашан?! Па кад прорачунамо, Срби су за прошлих 9 година сиромашнији са преко 200 хиљада форината. Зар је то ништа? Кад једна српска ратарска кућа плати годишње 350 форината школарине, до сад је та кућа платила преко три хиљаде форината. Може л' се то дуго сносити? И куда ће то одвести? И ето, сада смо, на жалост, дошли до тога, да нам отму силом школе. Страх нас хвата, кад помислимо, шта ће бити, ако се оствари тај школски закон. И онда ће морати Срби и даље своје школе да издржавају, а неће бити наше, него ће политичка власт управљати школама. Шта ће бити онда? Може бити да има која кућа, да је шиљала своје дете у туђу школу, али шта ћемо на то да кажемо, кад наш српски учитељ и управитељ школа наших шаље своја сина у *мађарску* школу? А то је главом наш учитељ државник Мита *Клицин*. И такови нишу пашквиле!!

А сад још да запитам те радикале шарлатане, ко је повод томе био, што нам је политичка општина ускратила даље издржавање наших школа? Нико други него таданњи *председник радикалне странке и председник наше црквене општине Ђ. Ц.*, није хтео о прослави миленијума угарске државе да истави заставу на школском здању. То је дало повода жупану Палфију, да нам одузме даље издржавање школа. Радикали још имају образа, да потрзају ову по њих врло *ружну* ствар. А и она тврдња, да су само радикали гласали, да ми сами издржавамо школе, лаж је, већ су либерали у тој црквеној скупштини већину имали, али је остављено, да сваки неодвисно по свом схватању гласа, како хоће.

На пети став пашквиле. Наводи, изнесени ту, поништени су напред изложеним фактима, да је *гадна лаж*, што се у пашквили наводи. Та баш *радикали су осујетили заједнички народносни збор*, да само прикрију своје срамно издајничко дело. О томе живи сведоци говоре и ту се не може лагати.

Ко овај чланак прочита, биће потпуно начисто и уверен, ко се овом приликом о брукао: ми или радикали.

Златоје.

НОВИ САД, 31. марта 1907.

— **Афера Вајде-Војевода на угарском сабору.** Ми смо у нашем листу осудили држање овога посланика у погледу оне увредљиве песме, али нека се зна, како мисле и други листови о томе. Орган самосталне странке у Хрватској *„Србобран“* у свом 70. броју замера народносним посланицима, што су гласали, да се даде укор њиховом народносном посланичком другу Вајди, који је само употребио посланичко своје право, дато му саборским пословником, да може у говору цитирати наводе. Он се са тим цитатом није хтео идентификовати, него је само хтео као пример навести, до какве огорчене претераности може да дође између грађана једне домовине, кад се жице сувише затегну.

Том приликом „Србобран“ жестоко напада нашег „дичног“ шајкашког посланика Дему *Мушицког*, за кога вели, да је у осуђивању свога народносног садруга Вајде тако далеко ишао, е се *заверио, да дошле неке мировати, док Вајду на оставку мандаша не „приморе“*.

Ми не знамо, каква ће то сила бити, којом ходошки јуриста располаже, али толико знамо, да је сваки посланик за своје деловање на сабору одговоран — само својим бирачима, као што ће и господин Деме одговарати за оне многе *„моч“*-ове, које је делио шовинистама.

— **Опасна игра.** Сарајевска „Српска Рјеч“ јавља, да ће се у Босни и Херцеговини место старе десетине купити и за 1905. годину порез чак и у оним општинама, које су опаушалиране. Даље, у току ове године, све ће се општине у земљи опаушалирати, па је влада услед тога довела велик број свршених техничара из Аустрије, који не знају српски језик и који се неће моћи са сељацима разумевати. То су све млади неискусни људи без праксе и познавања тамошњих прилика; велика незгода за њих и за сељаке, те ће цео посао испасти наопако. Да се барем влада босанска постарала па довела Србе и Хрвате, Словенце и Чехе, могло би се нешто и учинити, јер би се, ако ништа, могли разумети с народом, али, ови, који су доведени с крајњих граница Горње Аустрије, који знају за Босну од прилике онако, као и Босанци, рецимо, за Мадагаскар, биће за напаст и народу и влади па и себи. Али, разуме се, босанска влада и овом приликом имала је пред очима онај увек исти смер: импортирање странаца у Босну, како би се што више могао сузбити српски елеменат. Чак и наредбу о паушалирању влада је штампала на немачком језику, те народ у Босни и Херцеговини, који с правом захтева, да му се саопштава на његову матерњем језику, нема могућности, да сазна садржину поменуте наредбе. Каже му се, да има право да се жали котарском уреду, ако је незадовољан са паушалирањем, али како ће се моћи жалити кад му нико и не каже, док се не потражи порез, колико ће платити паушала и колико ће појединa парцела износити пореза. То је ужасно! То је страшно — да не речемо тирански!

На тај начин омаловажавати, гулити и експлоатисати народ, много је. Босанска влада игра врло опасну игру — игру ватром — која може

скупо да је стане. Док је влада по варошима, помоћу полиције и шпијунаже, притискивала политичаре, не давши им дахнути, могла је колико толико да се одржи, али кад је она почела дирати у народ, у ватру живу, онда је она ударила врло опасним путем. Данашњи догађаји у Румунији, изазвани аграрним питањем, нека јој послуже за пример.

ПОЛИТИЧКИ ПРЕГЛЕД.

— **Не допада им се хрватска застава**. Од како је успостављена уставна ера, на згради угарског сабора се поред мађарске увек вијла и хрватска застава, кад се у сабору решавају ствари, које се тичу Хрватске и Славоније. То до сад никоме није боло очи. Али од како је настала „народна“ ера, мађарским шовинистима смета хрватска застава на угарској саборници. И заиста, председник заступничке куће Јулије *Јуст* наредио је био, да се хрватска застава *увуче*. Против тога је протестовао хрватски посланик Фран *Супило*, упозорив председника Јуста на некоректност и незаконитост његова поступка. Јуст је признао, да је повредио закон и повукао је своју првобитну намеру, те ће се хрватска застава и опет истицати на угарској саборници.

— **Руска Државна Дума**. У руској Државној Думи, у којој многи кадети, а особито социјални демократе и социјални револуционари млате празну сламу, било је 29. марта (11. априла) бурних призора. Монархиста *Пуришкевић* је узео реч одма у почетку седнице и рече: Кад је пре неколико дана злонамерно, одвратно убијство бившег посланика дра *Голоса* извршено, учинили смо на предлог Ф. Родичева почаст покојнику устајањем с места. Усуђујем се, да Вас позовем, да устајањем с места одате почаст онима, можда ником познатима, који у последње дане падоше од убилачке руке: а то су полицајци *Гончаров* и *Грињевић*, у Кијеву убијени јефрајтор зеленгинског пука и сви други.

Те речи *правога* Руса нису се допале јудеофилској већини Државне Думе.

Председник *Головин*: Ви не говорите к дневном реду!

Пуришкевић: Ја не говорим са заступником кадетске странке, него с председником Думе!

У дворници настаде неописана вика. Пуришкевић енергично маше рукама и виче. Кад се мир поврати, *председник* изјави, да *одузима реч* посланику Пуришкевићу. (Одобравање на левици и у центруму.)

Пуришкевић: Ни Родичев није говорио к дневном реду.

Головин: Он ме је најпре известио о свом предлогу. Сматрам за неумесно, да се неко усуди ставити предлог, а да пре тога не извести председника. Подељујем Вам *укор*.

Пуришкевић: Предлажем, да се споменутим особама устајањем с места ода почаст.

Уз лутиту вику левице и центрума устаје десница, па и пређашњи „реформер“ *Кузмин-Каравајев*.

За тим председник Думе предлаже, да посланика Пуришкевића *искључе* на један дан са седнице, што већина прима. Пуришкевић полази вратима, окрене се још једном и узвикне: „*Хвала Богу*!“ и прекрсти се. Монархистички сељак *Бало* иде за Пуришкевићем, а монархиста *Крупенски* виче: „Ја такође хоћу да одам почаст убијенима, а председник не да то!“ И Крупенски напушта дворницу и хоће да повуче собом и грофа Бобринског, но овај остаје. Против искључења Пуришкевића уложило је 33 посланика протест, но председник *Головин* није хтео да прочита тај протест, него га је прикључио записнику. За тим је настављена расправа о земљишном питању.

Између председника Думе и министра-председника *Столипина* дошло је до сукоба.

Новости из места и из народа.

Нови Сад, 31. марта 1907.

— **Бандоглавост**. На последњој ванредној главној скупштини Матице Српске услед безочности дра *Соса* и његове тевабије у капуту и у мантији беше такова галама, да се ни при најбољој вољи човек није могао оријентирати у расправи. Услед тога је у извештају „Браникову“ о тој скупштини погрешно прибележена расправа о *дневницама*. Неки бандоглавац у данашњој моргењачи „Заставиној“ булазни, да смо ми „извртули“ ствар са тим дневницама и да наш извештај није веран! Питамо ми ту матору лажуру „Заставу“, зашто не наведе и остале тобожње нетачности „Браниковa“ извештаја?

Одбијамо од себе гадну клевету „Заставину“, као да смо ми намерно извртули ствар. То није наш, то је прастари обичај „Заставиних“ бандоглаваца. „Застава“ *по себи* оцењује и друге људе. „Wie der Sche'm ist, so denkt er!“

— **Застава загребачке свеучилишне омладине**. Јављају из Загреба: Један овдашњи лист је недавно јавио, да је загребачка свеучилишна омладина рада, да набави себи нову заставу, јер је нестало старе заставе, која је била зготовљена још године 1848. Ту је заставу бивши хрватски бан гроф *Куен-Хедервари* године 1895. спалио, не би ли се осветио Ђацима Старчевићијанцима, што су на Јелачићеву тргу спалили мађарску заставу. Нову заставу су ради да освете о Духовима, али влада за овај мах још није на то дала своју дозволу. Срби овеучилишни слушаоци су јуче одржали збор, на којем су решили, да нову заставу неће признати за знамење целокупне свеучилишне омладине, јер Срби нису заступљени у одбору, који је изабран, да води бригу за нову заставу.

НОВИЈЕ.

Будимпешта, 30. марта. У заступничкој кући угарског сабора изјавио је гроф *Апоњи*, да није он крив, што су државни учитељи боље плаћени него вероисповедни. Он је затекао такво стање. Разлика је пре била куд и камо већа. Нови законски предлог обаљује ту диференцију за две трећине. Финансијално стање не дозвољава, да је обали још већма. Данашњи кабинет је примио владу у тешким приликама, свака класа ступа са највећим захтевима према држави. Прорачун је повишен за двадесет милијона круна. Отуд се могло шест милијона наменити учитељима. Даље полемише министар са *Молнаром*. Вели, да је влада у праву, да од вероисповести захтева, да своје учитеље плаћају онако, како образовани људи имају право захтевати да буду плаћени, и то тим више, што је држава приправна, да тому допринесе. Говорник се нада, да ће учитељи сад бити задовољни са својим платама. Наравно да за државну припомоћ мора бити и уздарја а то су неке дужности, које прописује нови законски предлог. Даље изводи министар, да су одредбе законског предлога, које се односе на мађарски наставни језик и на предавање појединих предмета на мађарском језику неопходно потребне. Доказује примерима из швајцарског и белгијског законодавства, да је уз матерински језик и учење других језика обавезно. Народносни посланици веле, да је то атентат на автономију појединих вероисповести. Но учење мађарског језика је потребно, јер није дозвољено, да се у земљи страни елементи херметично затварају, демократски развитак (*Гле, гле илеме нашога грофа*! — Ур. „Бр.“) захтева, да једни друге разумемо.

Оршава, 30. марта. Код Дорожме је железнички воз изашао из шина. Два путника су погинула, тројица их је тешко а десеторица лако рањено.

Цетиње, 30. марта. (Изв. „Београ. Нов.“) Парламентарна ситуација постала је *критична* због изласка тридесеторице народних посланика из Скупштине. Председник Скупштине, војвода Шако *Петровић*, објавио је у једном листу неку своју песму, у којој напада опозицију у Скупштини, називајући је у алузијама агентом камариле. Опозициони посланици протестовали су у Скупштини против пристрасног држања председника и тражили, да војвода Шако Петровић даде сатисфакцију или да одступи са свога места. Пошто председник није учинио ни једно ни друго, то су опозициони посланици изашли из Скупштине. Мисли се, да ће Књаз посредовати, да би се Скупштини и влади поново створила прилика за рад.

ТЕЛЕГРАМИ

уредништву „БРАНИКА“.

Преговори о поравнању.

Беч, 31. марта. Општи положај повољније оцењују. С обе стране се све јасније показује, е је и аустријска и угарска влада решена, да у границама могућности остваре поравнање. Сви до зада забележени уступци учињени су у корист Угарске. Изгледа, да су претурили „мртву тачку“ и да ће се сад у преговорима ићи напред.

Клуб индустријалаца је изјавио, е се безусловно има одбити, да се већ данас преко 1917. године везују руке у погледу царинских преграда.

Будимпешта, 31. марта. У саборским ходницима говори се, да је поравнање с Аустријом у главним тачкама свршено, но тек ће га после аустријских избора обзнанити.

Догађаји у Русији.

Петроград, 31. марта. Говори опозиционих посланика у Државној Думи пооштрили су незадовољство царског двора с Думом. Опозиција је решила, да скине с дневног реда законске предлоге о амнестији, о укидању изнимног стања и о општој обавезној школској настави, које је предлоге левица поднела.

Железничка несрећа.

Сегедин, 31. марта. Досадашња истрага у ствари железничке несреће код Дорожме навела је на сумњу, да није искључено, е је ту по среди припремљен атентат.

Угарски сабор.

Будимпешта, 31. марта. (Заступничка кућа.) У ходнику сабора Влад је изјавио, да Вајда-Војевод неће доћи у сабор; данас не намерава уопште доћи.

Интерпелације су пријавили: др. Полит о бугарским зверствима у Македонији, Влад због буковинских Чангова.

Известилац одбора за преглед саборског дневника, Аладар Шомођи подноси одборски извештај у афери Вајде-Војевода. Тврди, да су народносни посланици већ више пута правили такове исправке у стенограму, но ове је одбор брисао.

Румун Михали жали, што извесгилац наново напада народности. Не прима онај део известиочева предлога, у ком се каже, да је Вајда стихове „укријумчарио“ у дневник.

Угрон пита, неће ли Михали можда да правда Вајдин поступак? Народносни посланици ће, вели, добро учинити, ако у интересу мира приме предлог.

Румун др. Мању вели, да су народносни посланици гласали за укор. (Већина виче: Баците Вајду на поље!) Неумесно је, да министар изриче инкомпатибилитет против посланика, као што је то Апоњи учинио. (Већина кличе: Ељен Апоњи!)

Већина усваја одборски извештај, против кога су гласали само народносни посланици.

У настављеној расправи о Апоњијевим предлозима говорио је А. Сентивањи за предлог.

Шала и сатира.

Добили форшус.

О првом априлу се обично свет шаље у први април, т. ј. насађује се разним шалама, тако је на пр. „туцинданској сабор“ својим штреберима: *Кузману дугајлији* и врпачком *Кљусину* — издао „форшус“. Наиме они су још у месецу марту послати у — **април**!!!

Ипак је Телеки штедљивији био. Он је тек у априлу послао *наше сомове* — у април.

*

Ко од њих двоје лаже.

На први април по мађарском (радикали се тако држе) дошао један човек из народа у уредништво „Заставе“.

— 'моз Бог!

— Бог ти добро дао, народе!

— прихваћају му „туђе панталоне“.

— Је л' ту Јота?

— Какав Јота?

— Овај . . . Јаков, хоћу рећи!

— Ја сам, — одговара Сомић. Шта си рад?

— Молићу, да ми дате за пет крајцара опсене.

— Е, ми то, пријатељу, немамо, него иди у апотеку —

Па који је ђаво то? Сад сам био тамо!

— Па?

— Па они кажу да се опсена код вас добија; а ви опет велите, код њих. Па који од вас двоје лаже?

*

Познали му „фелу.“

Таман је изашао човек из народа, бухну други народњак.

— 'бар дан, господару!

— Здраво, голубе! — одазива се 00.

Сељак се прво почепа за потиљком, пљуцну и погледа их редом.

— А који је од вас шаран?

— Какав шаран? — питају га.

— Није, овај, хоћу рећи, гргеч!

— Какав гргеч.

— Није, није гргеч. Него штука.

— Штука??

— Ето ти га нă, не могу да погодим, а на језику ми је, враг јој баби, нека риба јесте . . . ама како се зове, чекај молим те . . . ха, сом . . . Сомић!

— Ја сам то! — одговара му 00. А као шта си рад?

— Да ми продаш једну брицу. Ал нека је позамашна. Знаш од оних јегерских.

— У гвожђарницу, код Дицгена, пријатељу.

— Па који враг, сад сам био тамо.

— Па?

— Па, веле: немамо.

— Лажу брате, и ја сам од њих купио. Него мора бити да су ти познали фелу — да нашој страници припадаш!

Стармлади.

Управник: **Др. Мих. Полит-Десанчић.**
Одговорни уредник: **Јанко Перић.**

ФРАЊЕ ЈОСИФА ГОРКА ВОДА

ОГЛАСИ.

ЛИПИК у Славонији

Железничка, поштанска и телеграфска станица!

Купатило првог реда. Највећа удобност.

Једини *алкални топли извор* (64° C) *са јодном садржином* на континенту.

Непремашиви успеси у лечењу код свих *катарних афекција*, путева *за сварање и мокрење*, код *мокраћне киселе дијатезе, улога, реме и иницијаса, скрофулозе, рахитиса* и код свих *крвних болести*.

Лечење пићем, термалне купке, лечилиште водом, инхалаторијум.

Десет одличних лекара у лечилишту.

Проспекте и обавештаје даје

183 1—5 **Управа купатила.**

ДОЛАЗИ ДОДАТАК.

†

Јавна захвала.

Приликом тешке жалости, која ме је смрћу моје никада непрежаљене и добре жене

Љубице

задесила, сматрам за своју дужност захвалити се г. г. свештеницима, имено пречасном г. Миливоју Сивачком, као и преч. г. Гојку Каћанском, који из поштовања наспрама покојници нету бесплатно опојаше и сахранише; даље изричем благодарност целокупном учитељском телу, који скупа на укопу присуствоваше, а наособ г. г. учитељима Озрену Загорици, Милану Ј. Настићу, Витомиру Рунићу, Милану Каћанском, Миливоју Загорици, који такођер из поштовања наспрама покојници сваку награду одбише, такођер изјављујем своју најтоплију благодарност славној српској женској добротворној задрузи, која је корпоративно на укопу своје сачланице учествовати изволела.

Нека моју искрену благодарност приме сви моји пријатељи и познаници, који су ми било телеграфски било писмено или усмено своје саучешће изразили.

Напослетку нека је хвала целокупном грађанству без разлике сталежа и вере, који моју добру Љубицу непратише.

Хвала свима и свакоме!

У СЕНТОМАШУ, 10. априла п. р. 1907.

181 2 3 Ожалошћени супруг:

Ђорђе Р. Стефановић.

Стеван Димитријевић

главна ул. бр. 7.

учтиво извештава поштов. грађанство Новог Сада и околине, да је од госп. *Д. Коде* примио

ТРГОВИНУ БОЈА, ЛАКОВА

и све у ову струку спадајуће артикле.

Препоручујући своју изврсну робу са добром послугом и умереном ценом моли поштоване муштерије, да му своје цењено поверење и даље поклоне. 113 7 10

Велико стовариште **пива**

Ђуле Бауера у Новом Саду,

Успенска улица број 5. препоручује на велико (en gros) а добија се и на мало, од 5 боца почевши **штајнбрушко, будвајско, дупло малата, малата и право пилзенско**

ПИВО

На штајнбрушком и будвајском пиву, осим прилепљене цедуље, по којој се права пива познају, налази се још и на запушачу жиг Bauer Gyula.

652 16—52

Ако желите да купите добру

шивећу машину или бицикл

и ако сте пријатељ своме џепу, а ви се обратите на **највеће стовариште шивећих машина;** где се у највећем избору могу добити СВЕ ВРСТЕ СИНГЕРОВИХ и РИНГШИФ МАШИНА, као и БИЦИКЛИ и то бар са **10 до 20 Круна** јефтиније него игде. **ВЕНИЈАМИН ФОРГАЧ,** Нови Сад, Ћурчијска улица бр. **22.** (до Миросављевићеве трговине.)

666 13—52

НАЈЈЕФТИНИЈИ ИЗВОР ЗА КУПОВАЊЕ

порцулана и стакларске робе

лампи, свих сервиза и посуђа, најјефтиније се једино и изрично код мене добија, пошто ја сву робу повлачим на вагоне и услед тога могу јефтино да продајем. Цене су за сву робу строго утврђене. Моли за многобројну посету 642 17-52

С особ. поштовањем

Херман Левенберг,

Стакларска и порцуланска трговина у НОВОМ САДУ, темеринска улица бр. 10.

Филијала у Ст. Бечеју.

ВАЛДХАМ

прави американски **џепни сатови,** најфинијег и *најтачнијег* су строја (Präcisionswerk). Ови златни стројеви су им јачи од осталих фабриката, пошто имају између масивних златних плоча, једну плочу од композиционог метала, коју заокружују и тиме целом строју потребну тачност дају. За тачност рада свих сатова *пружасе за сваки сат 25. год. гаранција.*

Адолф Екфелд

сајџија и сочивар

Нови Сад — Гл. ул. 26.

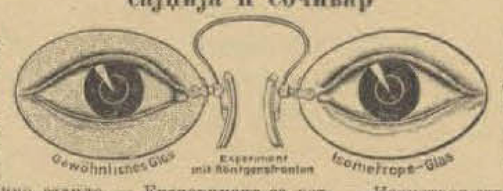

Обично стакло. — Експеримент са ретгеновим зрацима. — Исометроп-стакло

Исометроп стакла најбоља су за очување очног вида: много слабија стакла, оштрији вид, и нема заморености.

Велико стовариште свију врсти сатова, златне робе, бриљанта и свију сочиварских апремета. 599 21-53

Погребно подузеће

и стовариште надгробних споменика

Јована Шомана

НОВИ САД, Дунавска улица спрећу куће А. Пајевића. Филијала у кући А. Војновића, житна пијаца.

Велики избор **мртвачких сандука, покрова, венаца** и **нове целокупне опреме** за погреб, са или без мртвачких кола. Огроман избор сваковрсних **надгробних споменика,** на које најсавршеније нарезује натписе **са дуготрајном позлатом.**

132 5—52

Ново отворена

помодно-мануфактурна и платнарска

ТРГОВИНА

ДУНЂЕРОВА и РАЛЕТИЋА

„код златног орла" у Н. Саду, „код златног орла"

на ћошку главне и ћурчиске улице, преко од епископског двора.

Велики избор **свиле, штофова** за мушка и женска одела, сваковрсних **марама, делена, батиста, цица, зефира, молдона, паркета** и **конофоса:** за тим: **атласа** и **сатена** за јоргане, штофаних и чиканих **завеса, гарнитура** за постеље, готових **јоргана** у разним бојама, кончаног и памучног **платна и шифона** по разне цене, а нарочито велики избор у штофовима за мушка одела.

Цене су врло умерене и утврђене, послуга солидна брза и тачна.

Молимо за што многобројнију посету.

673 15—52 С поштовањем

ДУНЂЕРОВ и РАЛЕТИЋ.

За

ЖЕНСКЕ

Најбоље средство за лепоту!

Фелдешев **МАРГИТ-КРЕМ**

-- отклања пеге, леће, бубуљице, -- сојетце и друге козже нечистоће. Може да наглади боре и уме лице да створи белим, свежим и глатким. Цена једној малој тегли К 1·—, великој К 2·—.

Поштом отправља произвођач **Климентије Фелдеш,** *апотекар у Араду.*

Може се добити у Новом Саду код Гавре Плавшића, Јована Вујића и Карла Гросингера.

109 2—5

Непадмашно. Чини чуда. — Вала се чувати патворина.

Панта Јовановић

у Новом Саду,

Футошка улица бр. 2.

ПОРЕД ХОТЕЛА МАЈЕРА.

Препоручује своје ново стовариште **белог рубља за господу и госпође, краватни, мидера, рукавица, џепница, кишо и сунцобрана, плетене робе, ручних радова са прибором, вула за плетиво, украсе за хаљине и кројачког прибора,** све у највећем избору, увек модерно и укусно, уз солидне утврђене цене, најпажљивија послуга.

Шпецијалне налоге на кошуље и мидере примам и обављам са највећом тачношћу.

154 3-12 С извреним поштовањем

Панта Јовановић.

ЈОВАН ЛЕТИЋ

НОВИ САД, главна улица бр. 9.

Препоручује своје **најбогатије** стовариште свих мушких и дечјих помодних ствари, као:

најбољих хабнгових и енглеских

шешира

ОГРОМАН ИЗБОР ДИВНИХ ВРАТНИХ МАРАМА (ШЛАЈФНИ),

НАЈФИНИЈЕГ ЈЕГЕРОВОГ И БЕЛОГ РУБЉА:

КОШУЉА, КРАГНОВА, МАНЏЕТА, ЏЕПНИХ МАРАМИЦА,

БОГАТО СТОВАРИШТЕ ПУТНИЧКИХ ПОТРЕБА:

ШТАПОВА, КИШОБРАНА, ПУТНИХ САНДУКА

643 15—52

Изврсне парфимерије, мирисави сапуни, помаде, пасте и воде за уста и зубе, све из најпризнатијих творница и т. д. и т. д.

Потпуно сортирана

СРПСКА РАДЊА. ЦЕНЕ УТВРЂЕНЕ.

Свако подражавање и прештампавање кажњиво.

Судски заштићено!

Једино прави је само

Тијеријев балсам

са зеленом заштитном марком, на којој је калуђерица. **Законом заштићено. Одавна чувено,ненадмашно** против поремећеног варења, грчева у стомаку, колике, катара, грудобоље, инфлуенце, а нарочито против туберкулозе у зачетку, и т. д. — Цена: 12 малих или 6 дуплих боčица или једна велика специјална боца са патентираним затвором К 5·—.

Тијеријева маст од центифолије опште позната као Non plus ultra против свију ма како старих рана, запаљења, позледа, апсцеса и отока сваке врсте, спречава, да се крв отује, операције понајвише чини излишним. Цена: 2 тегле К 3·60 франко, разашиље само за готово или уз поузеће.

лекарница А. Тијерија у Прегради

код Рохича (Sauerbrunn).

Депо у Будимпешти код лекарника Јосифа плем. Терека и др. Лео, и код Ј. Егера и Л. Вертеша у Лугошу.

ОПОМЕНА, да се не купују, не наручују а нарочито не препродају патворине мога једино правог, законом заштићеног балзама. По гласу §§ 23. и 25. казненог закона свако, ко наручи, купи а нарочито ко препрода Тијеријев балзам, који није из моје лекарнице дакле други а не мој једино прави, законом заштићени балзам, на коме је зелена марка са калуђерицом: тај се пријаже кривичном, нештедичном гоњењу и казни до К 4000 или затвору до 1 године. Исту казну повлачи за собом наруџбина или продаја намећљивим, вашарским начином натурених, другим именом названих сурогата, који се стављају у промет, да од публике маме новце. 688 14—52

П. н.

Част нам је овим учтиво ставити Вам до знања, да смо **нашу (фабрику) творницу довршили,** која се налази

у творничкој четврти на Лиману,

У НОВОМ САДУ,

и најновијим помоћним машинеријама, по модерној системи наместили и предали је саобраћају.

У нашој творници се раде:

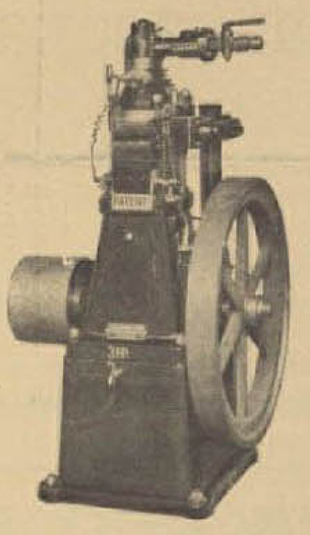

I. **Мотори,** све врсте: гас, бензин, произвађач гаса и генератори.

II. **Целокупно уређење** за творнице, цигљане и млинове.

III. **Алати** за индустрију метала и дрвета.

IV. Лије се галантеријска и обична роба.

V. Ливница машина по сопственим и туђим моделима.

VI. Оправке и реконструисање сваке врсте.

Старо гвожђе и метали

купују се по највећој цени.

Наша техничка канцеларија, налази се на Лиману, у нашој новој творници, а канцеларија за куповину и стовариште мустара је у старој творници, у казанџијској улици бр. 19.

Захваљујући се на дојакошњем поверењу молимо уједно да нас и у будуће многобројним цењ. наруџбинама, у нашем новом подузећу потпомогнете.

Ценовници и предрачуни бадава и франко.

Траже се заступници.

С поштовањем

695 13-52 **Цигмунд и Друг.**

Пролетња и летња сезона.

Не треба само читати, треба доћи видети и о истинитости се уверити.

Ново богато стовариште мушке и женске помодне робе

Душана С. Монашевића

у Новом Саду, Ћурчиска улица бр. 23.

преко пута **Браће Миросављевића**

проширено је **мушким и дечијим шеширима** из најприпознатијих **бечких и италијанских** извора, даље женским **свиленим, клотаним, батистаним и цицаним жипонима,** услед чега се налази у пријатном положају, да своје поштоване муштерије потпуно задовољи и у тим артиковима. Као и у свом великом избору **мушких и женских краватни, манцетни и крагнова, мушког и женског белог рубља, мушких туристичких и зефирских кошуља,** најновијих сунцобрана, штапова, правих француских мидера, кожних и кончаних рукавица, **најбогатији избор украса за женске** тоалете и т. д. и т. д.

Најјевтиније цене. 121 6-6

Највећи избор најукуснијих ствари.

Творница српских црквених утвари
ЛУКЕ К. АЛЕКСИЈЕВИЋА
у Новом Саду

Велики илустровани ценовник иштите и добићете га бесплатно.

Препоручује једном речју све потребне црквене утвари и све свете иконе. Вештачки везене златом и свилом плаштанице, барјаке и заставе за певачка и друга друштва. Израђује и позлаћује иконостасе, Христове гробове итд. Има најфиније праве руске златне и свилене брокате за одежде, барјаке и литије; на захтевање шаље мустре, цртеже и ценовник. 645 17—52

Сремска планинска вина

сопственог производа из мога **каменичког винограда „Парага“** препоручујем п. н. грађанству у боцама и бурадима по јефтиној цени. По жељи шаљем ценовник бесплатно.

Јосиф Шварц
производник вина **Нови Сад**.
637 20—54

СТОЛАРСКА РАДИОНИЦА
СТЕВАНА ГРЧИЋА
у Новом Саду

у кући Јована Георгијевића, (преб. Недељковићева) гл. ул. бр. 3. остраг у дворишту.

Препоручује се п. н. грађанству на места и са стране за солидну, тачну и уз умерену цену модерну и добру израду: кућних намештаја, трговачких штелажа и портала, све грађевинарске послове, који засецају у моју струку; а примам на израду и црквене украсе. — На захтев поштованих муштерија за сваки рад стоји на услузи са ценама и цртежима.
668 18-52

Продаја калема.

са жилама и без жила црвене и беле Сланкаменке, црвене и беле Ружице, Рајлинга и Портогизера, дивије лозе са жилама и без жила за сађење. Тако исто имам од најбољих сорти оплемењених КРУШАКА, ЈАБУКА, КАЈСИЈА, БРЕСАКА и КРУПНОГ ОГРОЗА.

У Новом Саду, Темерински друм бр. 72.

Милош Жикић. 169 3—6

ЈЕФТИНО!

Одела финог најмодернијег кроја за мушке и женске може се добити у ново отвореној конфекционој радњи

Панте Спаића у Новом Саду
Дунавска улица бр. 36.

Солидна послуга.
Цене утврђене.

77 9—

ПОТРЕБНО ПОДУЗЕЋЕ
и стовариште надгробних споменика
ПАЈЕ МАРКОВИЋА у Н. САДУ
у средини дунавске улице, телефон број 168.

Филијала: погребно подузеће **„Конкордија“** преће **Ђуре Стојковића**, ћурчинска ул. бр. 15.

Држи вазда огроман избор сваковрсних камених надгробних споменика. Натписе изрезује најсавршеније, а позлата дуплаи дуготрајна. Велики избор мртвасандука, венаца, покрова и све остале опреме за погребе. Ценекстрого солидне а послуга најтачнија. 667 13-52

ПЛЕМЕНИТИХ РУЖА.

Ниских при земљи каламљених (бокорастих) у 24 одабране сорте, најбоље цветачице.

Сада врло јефтино: и то:
25 ком. 7 К — 50 ком. 13 К — 100 комада 25 К.

Вијугалице кримзонке 1 ком. 60 пот.

ЂУРЂИЦА.

Сађенице од оних крупних Хамбуршких.
100 ком. 60 пот. — 500 ком. К 2·50 — 1000 ком. 5 К.

КАКТУС-ГЕОРГИНЕ (Edel Dahlie).

Оне пове кокориаве у више од 30 сорти, дивних и разних боја:
10 ком. К 1·50 — 25 ком. 7 К — 100 комада 12 круна.

КРИСАНТЕМУМ.

Они најкрупнији у особито лепим сортама, старије, нове и најновије поврзе. Прве су јефтиније, друге скупље.
1 ком 10—30 пот. — 10 ком у сортиној избор 1 и 2 К.

МУШКАТЛА Pelargonie zvuale.

У боји и измешане, врло крупног цвета
10 ком 2 К — 100 ком. 15 К.

Ови су за исађивање у леје.

Семења од поврћа и цвећа изврсне каквоће.

Паковање по рачунам. Благовремене поруке се извршују повољније и брже.

С поштовањем
Војин Јовановић
цвећар и вртар
171 4— у НОВ. САДУ (Ujvidék).

ЗА ПРОЛЕТНУ СЕЗОНУ

стигао ми је врло богат избор
у женској и мушкој конфекцији

као и највећи избор у *женским костимима, шосовима, свиленим, вуненим и батистаним блузама*, ево по најмодернијем, најукуснијем и елегантнијем енглеском и француском крају. Послуга је уз НАЈУМЕРЕНИЈУ ЦЕНУ код српске фирме

П. Н. Момировића
у Новом Саду,
653 19-52 Главна улица бр. 3.

Петроварадинска пивара

препоручује штованом грађанству и господи гостионичарима Новога Сада и околице своје изврсно

Градско пиво

које се може са најбољим страним производима такмичити.

172 1—12

Под својим надзором, тачна послуга и најумеренија цена.

Најбоље врсте плава камена, фарбе за жито (Dupuy-Samenbeize).

НАЈФИНИЈА
зејтина, пиринча, јефтине кафе, ситна и крупна грожђа, бираних бадема и лешњика.

МИНХЕНСКО
шпатен пиво у флашама.
Највећи избор минералне свеже воде.
Разне сорти сирева.
Фришких сардина и других разних РИБА.

ДЕЛИКАТЕСА И ШПЕЦЕРАЈА ТРГОВИНА
Љ. СТЕФАНОВИЋ СИН, НОВИ САД
Основана 1866 Главна улица бр. 27.
Телефон бр. 76.

Разна калифорнијска ВОЋА
Праве манастирске
ШЉИВОВИЦЕ.

Грчка лековита вина: **Mavrodaphne, Cypro, Ahaier, Malvasier.**

Сваки дан свежа путера за тај, са спахилука надвојводе Албрехта.

Најбоље врсте ВИНА бела и црна у боцама по ванредно јефтиној цени.

654 (14—52)

Под својим надзором, тачна послуга и најумеренија цена.

Молим сваког,
нека има на уму, да само код

Николе Ивковића
у Нов. Саду (Бачка)

може најбоље и најјефтиније пазарити. На стоваришту има готових: ОДЕЋА, БАРЈАКА, ЛИТИЈА, НЕБА и све могуће свиле прве врсте праве руске, француске и италијанске, даље КАНДИЛА, КРСТОВА, КАДИОНИЦА, РИПИДА, ЧИРАКА и т. д. низа на платну, лиму и дрвету од најбољих живописаца. — У својој радионици израђује: Иконостасе и Христове гробове све по најумеренијој цени. Такођер и свештеничке хаљине, капуте и дејаке, а за тај посао имаде изврсног доброг кројача. — Стовариште најбоље врсте свештеничких шешира, камилавки и појасева. — Свакој поштованој муштерији шаљу се на углед мустре, предрачуни и ценовник бадава. За обилате наручбине моли са поштовањем **Никола Ивковић,** Нови Сад, Дунавска улица, у својој кући. 660 19—30

Г. ПОПОВИЋ, Загреб

основана 1871.

ТРГОВИНА СЈЕМЕЊА

на велико и мало

46 11—16

Препоручује своје велико стовариште само најбољег и свјежег

Сјемења од поврћа, цвећа, дјетелина, трава, воћа, дрвећа.

Своје илустроване ценовнике шаљем сваком на захтев без трошка.

АДОЛФ ФИШЕР,

Банкарска, комисиона и шпедициона радња, Нови Сад до Јерменске цркве бр. 15. Прима транспортирање намештаја у нарочитим колима (Möbelwagen) у свима правцима извршива местне сеобе, транспорте машина и казана, обавља теретни подвоз до жељезнице и лађе као и утоваривање робе.

90 (8—15)

Власник и издавалац: деоничарско друштво »Браник«

Штампарија деоничарског друштва »Браника«